

MEHMET AKİF'İN GÖLGELER'İNİN ARAPÇAYA TERCÜMESİ VE İBRAHİM SABRİ EFENDİ

M. A. Yekta SARAÇ*

1. Giriş

Mehmet Akif için, İslam ülkelerinde şöhreti en yaygın olan Türk şairidir, denilebilir. Bunda Muhammed İkbal gibi aynı lakabla; "Şâirü'l-İslam" vasfıyla tanınan Akif'in edebi şahsiyeti yanısıra bir fikir ve aksiyon adamı, evrensel bir mesajın takipçisi olmasının da büyük payı vardır. Zira hayatı boyunca İslam birliği ülküsünü ve vatan sevgisini terennüm eden şairin şahsında, 19. asrın ikinci yarısında İslam ülkelerindeki Türkçülük ve Arapçılık karşısında entellektüel bir seviyede kendisini kuvvetli bir şekilde hissettiren İslamcılık akımı kuvvetli bir temsilcisini bulmuştur.

Akif üzerine Suudi Arabistan'da yapılan bir doktora tezinden¹ öğrendiğimize göre Akif'in şiirleri henüz sağlığında Arapçaya tercüme edilmeye başlanmıştır. Mısır'da yayınlanan el-Ma'rifet dergisinde 1932 yılında İstiklal Marşı ve Arapça tercümesi daha sonra Bülbül şiiri ve tercümesi yayınlanır. Bunları Çanakkale savaşını konu alan şiiri ile "el-Uksur'da" şiirlerinin tercümeleri izler. İslam dünyasının Akif ile olan teması şiirlerinden yapılan tercümelemlerle kalmamış hakkında pek çok makale neşrolmuş, kitaplar yazılmıştır. Bunlar arasında Dr. Abdüsselam Abdülaziz Fehmi'nin *Şairü'l-İslam Mehmet Akif* isimli eseri 1986 yılında Mekke'de basılmıştır. Akif'ten bahseden, ondan tercümelemler yapan yazarlar hep onda kendilerinden bir şeyler bulmuşlardır. 1932 yılında Mecelletü'l-Marife dergisinde Çanakkale savaşının anlatıldığı şiirin tercümesi okuyuculara "Doğu ve İslam şairinin doğunun şanlı mazisi ve İslam'ın yüceliğine rağmen üzerlerine çöken felaket için akıttığı göz yaşları" olarak takdim edilmiş, 1986 yılında el-Müctema dergisinde "Batının Haçlı ruhuna karşı direnen müslümanın Doğunun sesi" olarak nitelenmiştir. Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu da 1964 ve 1965 yılları

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Dr. İsa Yüceer, Muhammed Akif, *Asruhu ve Cuhûduhu fi'd-Da'veti'l-İslamiyye*, Mekke Ummü'l-Kur'a Üniversitesi, Doktora tezi.

rında Akif'in iki şiirinin Arapça tercümesini "eŞ-Şi'r" dergisinde Akif'in Mısır'daki yaşantısına ve dost çevresine dair bilgiler de vererek yayınlamıştır.

Bilindiği gibi 1. Dünya savaşının, Arap isyanlarının bile içindeki umut ışığını söndüremediği Akif, mütaakip yıllarda hayal kırıklığına, yılgınlığa, ümitsizliğe düşmüştür. Bu ruh hali ile 1926 yılında Kahire'ye yerleşmiş Kahire Üniversitesinde Türk edebiyatı hocalığı hariç bir inziva hayatı sürmüştür. Akif daha önce 1912 yılında da Mısır'a gitmiş bu seyahati esnasındaki intibalarını el-Uksur'da şiirinde yazmıştır. Bahsimize konu olan *Gölgeler* kitabı da Mısır'da 1933 yılında basılmıştır. Sezai Karakoç'un ifadesiyle "edebiyatımızda kendisi kadar hayatı şiire, şiiri hayata sokan bir başka şairin olmadığı" Akif, bu kitaptaki Gece, Hicran, Secde gibi şiirlerinde Leyla'sına vasil olamamış Mecnun'un kederiyle tasavvufi bir içe dönüş olarak da niteleyebileceğimiz bir üslup ile duygularını ifade etmektedir. Bu çerçevede yazılan şiirlerin toplandığı *Gölgeler* İbrahim Sabri Efendi tarafından Arapçaya tercüme edilerek neşrolmuştur.

Son şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Rüşdi (Sabri), 1897 yılında İstanbul'da doğdu. İlk tahsilini Fatih-Çarşamba'da daha sonra Konya'da aldı. Askerlik görevini Bükreş ve Kafkaslar'da yerine getirdi. Daha sonra İstanbul'a dönerek Hukuk Fakültesine kaydoldu, fakat babasıyla birlikte yurt dışına çıkartılması dolayısıyla tahsilini tamamlayamadı. Babasıyla beraber Mısır ve Hicaz'ı dolaştı; hasta olarak Beyrut'a gitti. Daha sonra Romanya'ya geçti. Batı Trakya'da; Gümülcine ve İskeçe'de bulundu. Bu sırada babasıyla birlikte Yarın gazetesini çıkardılar. Gümülcine'de Mekatib-i İslamiye müdürlüğünde bir sene bulundu. Buradan ayrıldıktan sonra İskeçe İnas mektebi müdürlüğüyle başmualimliğine tayin oldu; bir buçuk sene ders okutdu. Yunanistan'dan çıkarıldıktan sonra 1933'de tekrar Mısır'a gitti.² Yüzellilikler'in affından sonra da Mısır'da ikamete devam etti. Tedavi için gittiği Londra'da 28 Temmuz 1983'te vefat etti ve Cuma günü Londra, Woking mezarlığında müslümanlara ait bölüme defnolundu. İbrahim Sabri'nin "Mısır Daneleri" ismini verdiği bir şiir kitabı, Akif'in *Gölgeler*'inin, Rıza Tevfik'in *Abdülhak Hamid ve Mülahazat-ı Felsefiyye*'sini³ Abdülhak Hamid'in *Tarik* ve Cenab Şehabeddin'in *Evrak-ı Eyyâm* isimli eserlerini Arapçaya tercüme etmiştir. Ayrıca Türk edebiyatıyla ilgili Arapça makaleleri de vardır.

II. Akif'in Gölgeleri'nin Arapça Tercümesi:

İbrahim Sabri Efendi *Gölgeleri*'i *ez-Zilâl* başlığıyla tercüme etmiştir. Kahire'de basılan ve baskı tarihi bulunmayan *ez-Zilâl*'in kapağında alt başlık olarak "Büyük Türk şairinin Safahat isimli divanından" cümlesi yer almaktadır.

² Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, s. 2126.

³ Rıza Tevfik'in eserini *ed-Darih el-Melhametü's-Şi'riyye el-Kübra* adı ile tercüme etmiş ve bu eser İskenderive'de, 1979 yılında basılmıştır.

Kitap'ta şiir tercümelerinden önce "Mütercim'in önsözü, Şair'in hayatı ve Akif'in hayatı isimli üç yazı vardır. Önsözde Tanzimat'ın ilanının yeni ve farklı bir edebiyat meydana getirdiğini ve bu değişimin ortaya çıkardığı edebî şahsiyetlerden birisinin de Akif olduğunu ifade eder. Akif'in Mısır'daki ikameti sırasında kaleme aldığı şiirlerinin de bulunduğu ve Mısır'da basılan Gölgele isimli şiir kitabının tercümesinin de yine Mısır'da neşrolunmasının pek tabii olduğunu söyleyen yazar Türkçe'den Arapça'ya yaptığı bu tercüme yanısıra Arapça'dan da Türkçe'ye tercüme yaptığını böylelikle iki millet arasındaki kültür alışverişine katkıda bulunduğunu kaydeder. Türkçe bir şiirin Arapça'ya tercümesinin de dillerin yapısal farklılığından doğan bir güçlüğün bulunduğunu söyleyen yazar yaptığı işi şiirlere Türkçe lafızlardan tecrid edip Arap libası giydirme olarak niteler. Son olarak da bu şiirlerin Türk ve Arap milletlerinin müşterek elemlerini dile getirdiğini söyler.

İbrahim Sabri Efendi daha sonraki bölümde şairin hayatından kısaca bahseder. Hayatı ile ilgili verdiği malumatı Akif Mısır'da özellikle Hılvan'da iken sıkça yaptığı ziyaretlerinde bizzat kendisinden elde ettiğini söyler. Ayrıca bir hususa daha açıklık getirir bu bölümde. Aşağıda temas edeceğimiz Akif'i tenkit ettiği üçyüz beyti aşan o uzun manzumesini on yıl önce kaleme aldığını ve oradaki tenkitlerinin Akif'in siyasi hayatı/tavrına münhasır olduğunu söyler.

Akif'in şiirini değerlendirdiği bölümde konuya Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun toplumda meydana getirdiği değişikliklere işaret ederek başlayan İbrahim Sabri bu siyasi değişimin yeni edebi akımlar, eğilimler meydana getirdiğini söyler. Bu noktada Servet-i Fünûn'un önemine dikkat çeken yazar bu edebî akım hakkında İsmail Habib'in *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi* kitabına atıflarda bulunur. Bu bölümde Parnas mecmuası etrafında toplanan ve Parnasyen lakabı ile anılan Paris'teki topluluk ile Ahmet İhsan'ın çıkardığı Servet-i Funûn dergisinde toplanan ve Servet-i Fununcular adını alanlar arasındaki hareket, oluşum ve amaçtaki benzerliklere işaret edildikten sonra edebiyat tarihimizde Servet-i Fünun'un yeri hakkında durulmaktadır. İsmail Habib'in Servet-i Fünûn'cuların ilk vazifelerinin biri Doğu edebiyatından tamamiyle ayırmak olduğunu; her ne kadar Tanzimat edebiyatının da aynı gaye için çalıştığı ortada ise de bunda bütünüyle muvaffak olamadıklarını, Arap ve Fars kültürleriyle olan son bağları Servet-i Fununcuların kopardığı fakat onların da tek bir bağı, lisan bağı koparmadığı ihmal ettikleri şeklindeki fikirlerini nakleder. İsmail Habib'e göre Servet-i Fünuncuların maziden ayrılmak, kopmaktan başka ikinci bir hedefleri de vardı: "Edebiyatımıza batıyı getirmek ve bunu aşk ve şevk ile yaptılar." Daha sonra Tanzimatçılarla Servet-i Fünuncular arasında mukayeseye geçer: Tanzimatçılarda kültür ve medeniyatin uyumlu olduğunu Servet-i Fünuncularda ise medeniyetin kültüre baskın çıktığını bundan dolayı onların edebî ürünlerinde bizi değil Batıyı gördüğümüzü söyler.

İsmail Habib'in bu fikirlerini nakleden İbrahim Sabri Efendi Akif'i Tanzimat edebiyatçılarına daha yakın görmektedir. İbrahim Sabri, Tanzimat edebiy-

atçılarının dilde ve üslubda meydana getirmek istedikleri basitlik ve sadeliğin de yine kendi dil ve edebiyat tarihimizde kökleri olduğunu söyler ve bunu Sinan Paşa'ya kadar götürür. Servet-i Fünûncuların "Batı zevki"ni bizim edebiyatımıza taşımaya çalıştıklarını söyleyen İbrahim Sabri Akif'in ise ilham zeminini Bak-i'lerden, Nef'ilerden aldığını söylemekte *Safahat*'ın o altın döneme özlem duyan mısralarla dolu olduğunu ifade etmektedir. Akif'in *Safahat*'ta İslam ülkelerine tek bir vatan olarak baktığını, şiirlerini dinî bir vecd ile yazdığını söyleyerek bu konuda Leylâ şiirinden örnekler verir ve onun hem Türkiye hem bütün müslüman dünyanın üzerine çöken felaketleri terennüm ettiğini söyler.

İbrahim Sabri Efendi daha sonra *Gölgeler* kitabı ile ilgili fikirlerini ifade eder. Bu kitabı vatan-cüda garib bir kişi olarak Mısır'da bastırıldığı ve içindeki şiirlerin bir kısmını Hilvan'da gurbette geçmişe duyduğu özlemle kaleme aldığını söyler.

Önceki şiir kitaplarındaki muayyen bir hedefe yönelen şiirlerini *Gölgeler*'de göremediğimizi, söyleyen İbrahim Sabri bu kitaptaki şiirlerinde Akif'in nazarını afaktan enfüse, içe çevirdiğini söyler. Onun Hüsam Efendi lisanından söylediği

Ben elli beş senedir teptiğim yegâne yolun
Henüz sonundan uzakken tükendi gitti ömrüm

mısralarının kendisini anlattığını söyler.

Ayrıca İbrahim Sabri, Akif'in *Gölgeler* hariç diğer şiir kitaplarında kendi adına konuşmadığını, kendi hakkında düşünmediğini hep milleti ve bütün müslüman Doğunun sesi olduğunu *Gölgeler*'de ise tasavvufi bir içe dönüşün söz konusu olduğunu dile getirir. İbrahim Sabri'ye göre bunda Hilvan'da iken kendisini Mesnevi'ye vermesinin de büyük payı vardır. Gece ve Secde şiirlerinden bu hususta örnekler verir.

Henüz yâdımdadır bezminde medhûş olduğum demler;
O demlerdir ki yâdından kopar beynimde bin mahşer

Gel ey sâkî-i bâkî gel! Elest'in yadı şad olsun
Yarım peymâne sun, bir cür'a sun, tek aynı meyden sun

Senin Mecnununum, bir sensin ancak taptığım Leylâ
Ezelden sunduğun şehlâ nigâhın mestiyim hâlâ

Yine de bu sûfiyâne ilhamlar arasında bütünüyle memleketini ve İslam dünyasını da unutmadığını Hilvan'da yazmış olduğu "Sanatkar" başlıklı şiirinde bunu gördüğümüzü de ilave eder.

İbrahim Sabri son olarak Akif'in şiirlerinin üslub hususiyetine, dilinin selis ve akıcı olmasına da işaret eder.

Gölgeler'in Arapçaya tercümesinde Mehmet İhsan Efendi'nin yardımları olmuştur. Bunu İbrahim Sabri'nin, İhsan Efendi'ye takdim ettiği nüshaya yazmış olduğu şu satırlarda görüyoruz:

"Birader-i fedâil-perverim, üstad-ı celîl'l-kadr Mehmed İhsan Efendiye:

"Size takdim için teşekkür ben
Ne desem az, ne yazsam az cidden
Size etmek gerek şu yolda hitab
Oldu mahsûl-i sa'yiniz bu kitab".

el-Kahire, 16 Eylül 1953

II. İbrahim Sabri Efendi'nin Mısır Daneleri İsimli Şiir Kitabı

İbrahim Sabri Efendi'nin İbnülemin'e söylediğine göre kendisinde çocuk yaşlarda başlayan şiir sevgisi ve şiir söyleme arzusu hiç eksilmemiştir. İbnülemin'in "Mısır Daneleri isimli bir divan tertibine teşebbüs etti" cümlesiyle işaret ettiği gayr-i matbu şiir kitabı kendisinin Mısır çevresinden elden ele nakledilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bir kısmı yüzlerce beyitlik toplam 74 parça manzumeden oluşan bu şiirlerin içinde manzum tiyatrolar da vardır.

İbrahim Sabri Efendi eserinin önsözünde şunları söylemektedir:

"Bu şiirler gurbette geçen ömrümün mahsulüdür. Şairlik için söylenmişler, belki ifade ettikleri münasebetlerde duyduğum heyecanla dile gelmişler, yani onlar beni şairce intak etmişlerdir. Manzumelerden her birinin zarfıyla, zamanıyla pek sıkı alakaları vardır. Bunlar yarım asır gurbetlerde yanan hislerimin külleri üzerinde kalmış kalbimin hisleridir."

Mısır Daneleri isimli manzumesinde de şöyle diyor:

Şi're bir levha itmedim tersim
Ki vatan hissi olmasın hâkim

Onun uğrundadır bütün bu kitab
Belki gökten nigâh eden mehtâb

Gibi bizzat şi'r olan gözler
İçin irad kıldığım sözler

Çok görülmez başışlanır esere
Eser onlarla benziyor şi're

Umumiyetle her şiirin sonuna yazdığı tarih ve yer belirtilmektedir: Beyrut, Köstence, İskeçe, Kahire, İskenderiye, Bingazi... İbrahim Sabri Efendi'nin dolaştığı bu yerler onun şiirlerinin yazıldığı mekanlar olmuştur. Aruzu başarılı bir şekilde kullandığı şiirleri umumiyetle günlük konuşma dilinin aruzla tam bir imtiazına örnek olması hasebiyle Akif'in bazı şiirlerinin üslubunu andırmaktadır.

İbrahim Sabri Efendi'nin şiir anlayışına göre şiir gönüle doğan his ve ilhamlar kadar fikirlere konu olmalıdır.⁴

Mısır Daneleri'nde iki manzum piyes bulunmaktadır. Bunların ilki, iki perdelik olarak tanzim edilen "İkinci Cem"dir. Bu piyesin mukaddimesinde yazar şöyle demektedir. "İkinci Cem'in temsil ettiği bu vâkıa-ı edebiyeye, mefkûrenin şiir mevzuu olacak derecede hararet ve heyecan kesb edebileceğini gösterir. Meslek-i siyâsim itibarıyla hak ve hakikat esaslarını kuracak bir inkılab benim gayemdir. Bu manzum piyes o meczum maksaddan doğmuştur." Piyes. 1934'de Kahire'de yazılmıştır. Bunu "Yavuz Hırsızlar" isimli iki perdelik bir tiyatrosu izler.

İbrahim Sabri Efendi en uzun manzumesini Mehmed Akif için yazmıştır. Akif'ten yaptığı iktibaslarla birlikte 300 beyti bulan bu uzun manzumedeki yeni siyâsî oluşumlar karşısında eski aksiyonerliğini, eski mücadeleci ruhunu kaybetmesi dolayısıyla Akif'in tenkidi vardır.

Babasının hastalığı ile meşgul iken Akif'in irtihal haberinin ulaştığını söyleyen İbrahim Sabri daha sonra manzumesine

Allah rahmet eylesin Akif Bey ibtidâ
Meftûnu olduğum şuarâdandı bir edâ

Bir tarzı vardı kendine mahsus açık selîs
Bir cevdet-i kariha ki âfâka mün'akis

beyitleriyle devam eder. Daha sonra Akif'i tenkit ederek şunları söyler:

Güyâ tahaccür etti dimağında fikrler
Kalbinde ihtiyat ile taş yutdu şi'rler

Tek mısrayla çıkmadı sâhib kitâbına
En hurde bir kabâhati en telh itâbına

Mevzû ittihaz eden insan nasıl olur
Bir beyt söylemez ve bakar öyle bi-fütûr

Alt üst olan bilâdına bir ecnebi gibi
Şâirdir en asil ve en haklı sâhibi

Bir ülkenin tevârüs edip fikr ü hissine
Susmak delâlet etmez onun hâl-i ye'sine

Bir ân kıyâs edilmeli Tevfik Fikret'in
Mülhid olan seciyye-i şi'riyle pek derin

⁴ bk. Dr. İbrahim Sabri, "eş-Şi'r ve'l-Fikr", *İskenderiye Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. IX, İskenderiye 1956.

Bir fark eder zuhûr hükümetle uğraşan
Fikret'le bilakis o hükümet için koşan

Yahud ale'l-akel susan Akif Bey'in şiir
Mesleklerinde Fikret'in efkârı bi-nazîr

* * *

Haykırmada "Ben haykıracakdım" diye bir kaç
Mısırâ yazarak sen yine söz söylemeden kaç

Kurnazca sıvışmak mı bu meydân-ı sühandan
Ey "şâir-i İslam" senin nâmını zâten

Yanlış bir izâfet yaparak yâd ediyorlar
Sen "şâir-i Müslim" diye bir nâm-ı sebük-bâr

İhrâz edip İslâma selâmetle muzâf ol
İslam bütün çünkü mehâlik dolu bir yol

İbrahim Sabri Efendi bu manzumesinde uzun iktibaslarda da bulunur. Bunlardan ikisi Feylesof Rıza Tevfik'in Sultan Abdülhamid'i tebciil eden manzumesi ile babası Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin iki manzumesidir. Daha sonra da

Onlar kadar elbette fedâkâr olamazdın
Âsârını sen râhat u ikbâl ile yazdın

ve

"Bilmem niye hiç uymadı kavlin ile fi'lin"
demekte ve Akif'in tedavi için Mısır'dan İstanbul'a gitmesini tenkit etmektedir.

İbrahim Sabri Efendi manzumesini

Son söz dileyip mağfiret Allah'tan, ihdâ
Ettim sana ben Fatiha ey şâir-i şeydâ

diyerek bitirir.

İbnül Emin bu manzumeden şu satırlarla bahsediyor:

"Merhum Mehmed Akif'in ahlakını, siyâsi ve edebî mesleğini ve âsârını tenkiden bir manzum eser de vücûda getirdi. 1940 Kanunu sânîsinde Kahire'de bulunduğum esnada bazı aksamını bana okudu. Merhumun aleyhinde ise de pek kuvvetli bir nazım ve pek kuvvetli bir mantık ile yazılmıştır."⁵

Mısır Daneleri'nde Akif'ten başka üç şair daha konu edilir. Hüseyin Siret ile münazara yolu şiirleşmeleri, Necip Fazıl'a övgü dolu bir şiiri ve "Dervişin Dizinde" başlıklı Yahya Kemal ile ilgili bir şiiri vardır. Bu son şiirinde İbrahim

⁵ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.e., s. 2127.

Sabri, İskenderiye'de gördükleri Yahya Kemal'in kendisinde uyandırdığı ilham ve hayaller ile geçmişin şaşalı dönemlerine gider. 6 Mart 1949 tarihini taşıyan şiiri

Dizinden kalkdığım esnada birden sır olan derviş
Meger şâirmiş ağlar aglatır efsâne söylemiş

mısraıyla son bulur.

Mısır Daneleri'nde Victor Hugo'dan, Alfred de Vigny'den Baudelaire'de bazı manzum tercümelemler de vardır. Mısır Daneleri'nde bulunan manzumeler umumiyetle edebiyatımıza Fransız şirinden geçen ve kafiyelenişi mesneviyi andıran "düz kafiyeli" nazım şeklidir.

İSTANBUL⁶

500. sene-i devriye-i fethi münasebetiyle

Bir yanda Çamlıca ile yetişmiş semâlara
Bir yanda gökle yerlere inmiş de Marmara

İstanbulun sihirli bir aynayla aksini
Nakş eylemiş, ezeldeki bir resme mübtenî

Deryâya, âsmâna, zemîn ü zamâna hep
Tılsımlı hüsn ü ânına mutlak budur sebeb

Sığmaz hayâle vüs'at-i âfâki vehleten
Deryâda âsıman ve semâlarda yer gören

Zann eyler inmiş, ordaki elvâhi seyr için
Cennetler ile, âlem-i lâhût olup zemîn

Elmas-tıraş bir vazo hâlinindedir boğaz
Parlar içinde, sâk-ı minâre ile bembeyaz

Zambakların misâli olan nemli kubbeler
Yek-pâre secdelerle cevâmi' uzar gider⁷

Mihrab-ı bi-niâyet-i gûyâ ki bir resîm
Fersûde mabedin bu mebânî mine'l-kadim

Her şâh-eser ibâdet için eylemiş kıyâm
Durmuş önünde saff ile dem-beste-i nizâm

Yahud sürûr-ı feth ile, tebrîk ider gazâ
Ehrâmlar gelip duruvermiş de bir hizâ

⁶ Bu şiirde gösterilen farklar İbrahim Sabri Efendi'nin teybe kaydedilmiş olan bu şiiri kendi sesinden okuyuşu gözönüne alınarak konmuştur.

⁷ "Yek-pâre secdesiyle cevâmi' uzar gider"

Hilkatde olmuş âbideler şehri memleket
Fıskırmış âsımanla denizden demet demet

Bir yanda ülkelerle muazzam defîneler
İran Macar ve Rusdan alınmış hazîneler

Altınlar inciler ve mücevherle dehşet
İlkâ ederken âlemi bir yanda devlete

Haşmetli sâhiliyle Hudâî serây olan
Dehrin ufuklarından aşip dâsitan dolan

Târih-i satvetinde devirler açan bu yer
İstanbul, işte: gökden inen bir cihân-değer

Şâhâne pâyitaht, bu şâhâne devlete
Hünkar dikmiş âbide ondan tabiate⁸

Âyât-ı fethi zikr için âfâk-ı âleme
Bir şehir-i ber-güzâr-ı mukaddes ki kavmime

Şâyeste pâdişâh-ı cihân-gîre kıymeti
İstanbul işte Fâtih'in en şanlı himmeti

Bu yerler yevm-i fethin hâtrâtından neler söyler
Bütün mermerle cildlenmiş birer târihdir her yer⁹

Boğaz mermer mücellâ bir sütundur âbidâtından
Okur her nakş-ı emvâcında şîr-i dâsitan insan

Durur fermâna râm olmuş boğaz hâlâ boyun egmiş
Sarık sarmış da dağlar hep hisarlardan kavuk giymiş

Duâ etmiş veliler, sûra gelmiş postu sermişler
Doğarken fecrler bir gün kesilmiş her taraf asker

Yıkılsın denmiş îmansız Bizansın burcu tez günden
Kerâmet gösterip geçmiş erenler sûrun üstünden¹⁰

Süleymâniye, Sultân Ahmed izlerdir o devlerden
Basanlar, ufka atmışlar adım onlarla cevlerden¹¹

Sanırsın kubbelerden merdiven kurmuş da Mirriha
O yükseklikden almışlar çıkıp bir ölçü târiha

8 "Allah dikmiş âbide güyâ tabiate"

9 "Tabiâttan müzehheb cildi bir târihdir her yer"

10 "Erenler gösterip geçmiş kerâmet sûrun üstünden"

11 "Basıp âfâka atmışlar adım güyâki cevlerden"

O yükseklikde bir devlet için ta kutba gitmişler
 Esâtîrin içinden örnek almış avdet etmişler
 Bu hâletdir ki bir efsânelikle bahş eder şehre
 Diker Türkün dehâsından doğan bir şâh-eser dehre
 Ne ruhânî beyazlıktır doğan mermer meâbiddin
 Meger cûşân olur envârı yüz binlerce nâhîdden
 Ezeller hâke inmiş, bir müebbed fecrdir sönmüş
 Süleymânın Selîmin Fâtih'in mi'mârı hem dökmüş
 Esâtîrî kazanlardan hamur etmiş de ahcârı
 Hem almış işlemiş nakş eyleyip ahcâra efkârı
 Makassız biçki biçmiş, taşda atlas nesci görmüşler
 Meger iplik egirmişler de taşdan örgü örmüşler
 Bizans artık bu mermer örgünün altındadır, mechul
 Doğup Osmanlı mi'mârîsinin ibdâi: İstanbul

Kahire, 28 Kanun-i evvel 1951

LÜBNAN'DA

Sarar muhîtimi sislerle perde perde melâl
 Benim şevâhik-i derdim midir bu gamlı cibâl
 Yürür bulutların altında sanki pür-lerze
 Bir inhinâlı heyûlâsı aks eder denize
 Kuşattı gönlümü dağlar kapattı âfâkı
 Biraz gülen günün oldum bu yerde müştâkı
 Akar akar gece gündüz muhîte bir tûfân
 Denizde yol yürüyor zann eder geçen insân
 Bugün önümdeki dağlar bütün çamur yığını
 Bakar da hep ararım hâtıramda ben dağını
 Taşıyla toprağının gözlerimde nûru tüten
 Yeşil hayâlini her dem diyârımın. Bu çemen
 Çiçek ağaç yüzü göstermeyen donuk ıslak
 Cibâle karşı... O dağlarda baksanız yed-i Hak
 Resm yapar gibi sürmüşdür ufka elvânı
 O dağların acebâ şal ipek mi dâmânı

Nakışlarında temevvüce bir Acem halısı
 Hayâli arz ederek sanki bir peri yalısı
 Duvarlarında muallak durur fehâmetle
 Aşağda nehr akarak mevcesiyle kaç şekle
 Girer ve meşcereler bin cezîre resm eyler
 Kiminde şems batarken kiminde fecr ü seher
 Doğar şafak söker işrâk eder sulara güneş
 Kiminde matla'-ı mehtâba âfitâb olur eş
 Bu yerde kış şeb-i yeldâ kadar karanlık olur
 Semâda şems söner sanki ıslatıp yağmur
 Nasıl rehâ bulurum ben bu dâr-ı mihnetten
 Şu sedd-i Çine mesâbe hudûd-ı gurbetten
 Önümde tıfl-ı mahabbet peşimde derd koşar
 Bu bir tezâd-ı kader bir hazân içinde bahâr
 Gelin cibâl açılın ardınızda yurdum var
 Yiter bu çîn cebinler bu sisli menfâlar
 Vatan o mâder-i muğfel biraz uyansaydı
 Ve yirmi altı yaşımdan biraz utansaydı
 Ne bahre girye döküp ben coşar da ağlardım
 Ne zehr-i ta'n ile Lübnanı böyle dağlardım
 Nedir kabâhati mas'um dağların heyhât
 Bütün bükâ ve biraz handecik degil mi hayât

Beyrut, 1924.

HÜVE'L-BÂKÎ¹²

İşte zâir bu yerde medfûndur
 Bir büyük kahraman ki pür-hûndur
 Düşdü Leylâ-yı Hak peşinde şehid
 Ona zaten ezelde vurgundur
 Aşk-ı Rahman'a cân fedâ etti
 Gerçi dünyâ vefâda pek dûndur

¹² Babası Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin vefat tarihi için söylenilmiş olup mezar taşına hakk ettirilmiştir.

Din-i İslam için mücâdelede
Ona bir nısf karn meftûndur

Hakkın ilhâmıdır derin ilmi
Sanki ilm-i ledûnle meşhûndur

Türkde kaldıysa müslüman nâmı
Ona İslâm nâmı medyûndur

Şeyhülislam Mustafa Sabri
Fikri uğrunda öldü, memnundur

Dise hâtif degerdi memlekete
Her yasdandan bu mâtem efvûndur

Bir gelip çıkdı sâl'ı târîhin
O senin en güzîde oğlundur (1373)

Kahire, 1954.

KUR'AN TERCÜMESİ¹³

O bir eserdi ki yangın denilse lâyıkdı
Kalırsa belki yakar kül ederdi îmânı
O bir âteşti ki sönmezdi etmeden ihrâk
Yakıldı sönmesi kurtardı nass-ı Kur'ân'ı

¹³ Mehmed Akif'in ölümünden sonra yakılması vasiyetiyle bir yakın dostuna emanet ettiği Kur'an meâlinin daha sonra İbrahim Sabri Efendi'nin de içlerinde bulunduğu bir toplulukta yakılması münasebetiyle söylenmiştir.